

(Нови Репортер, 13. 4. 2011)

Имајући у виду чињеницу да постаје све теже отети се утиску да је Босна и Херцеговина на издисају и да буквално проживљава своје посљедње дане у досадашњој форми, неопходно је запитати се о узроцима и процесима који су онемогућили њено трајно конституисање као политичке чињенице. То је свакако занимљива рекапитулација, како из аспекта оцјене недавне прошлости, тако и у контексту моделирања евентуалне будуће политичке мапе овог простора. Опште је мјесто констатација да је кључни узрок одсуства конститутивног уговора народа у БиХ тај што су Срби и Хрвати од самог почетка доживљавали БиХ као наметнуту, нежељену судбину, са надом у њен привремени карактер, док су једино Бошњаци истински покушавали да изграде заједничку државу. Умјесно је почети од питања - колико таква оцјена одговара реалности?

Двије доктрине: У стварности, у процесу дисолуције бивше Југославије, бошњачке политичке елите осцилирале су између двије супротстављене визије БиХ, која је била дефинисана као циљ политичке и војне борбе. Једна визија концентрисала се око идеје “босанства” – цјеловите, али “грађанске” Босне која за Муслимане у БиХ представља најоптималнији оквир и истовремено омогућава институционалну доминацију над друга два народа. Та доктрина онемогућена је, прије свега релативним неуспјехом Бошњака у настојању да у грађанском рату такав концепт силом оружја наметну осталим “грађанима”, што је коначно фиксирано као политичка и правна норма у Дејтонском уставу, који недвосмислено дефинише БиХ као државу народа. И каснија, мирнодопска, али насилна прекрајања Дејтонског споразума показала су се као недовољна за тако суштинску трансформацију поретка, па је концепт грађанске Босне и поред свих ангажмана остао утопија. Ипак, све донедавно, та визија остала је магистрална линија званичног Сарајева и политички програм Странке демократске акције, нарочито крила око Сулејмана Тихића, који је мање-више досљедно заговарао такав правац. Парола и програм “корак по корак, али стално напријед” коју је СДА користио за претходне изборе, још је била на трагу ове концепције.

Друга доктрина, доктрина “бошњаштва”, била је обиљежена формулом освајања “онолико Босне колико је могуће ефективно држати”. То је доктрина “филџан државе”, коју је у неколико наврата у току рата промовисао сам Алија Изетбеговић. Премда територијално минијатурна, и по објективним капацитетима безначајна, та државица била би енормна као политичка чињеница, с обзиром на то да би представљала прву

муслиманску енклаву у модерној Европи. Занимљиво је у контексту тог приступа регистровати важну чињеницу - да БиХ никада није ратификовала билатералне споразуме о признању граница нити са Србијом, нити са Хрватском, те да се нико из Сарајева ни дан-данас не узбуђује и не оглашава у вези с тим питањем. Ипак, премда је увијек тињала као могућност, након рата та опција била је у дефанзиви, прије свега концентрисана око Исламске заједнице и, чини се, Странке за БиХ, те “десног” крила у СДА, укључујући ту и млађег Изетбеговића. Коментаришући једном приликом неслагања и разлике са Тихићем Бакир Изетбеговић је појаснио да су оне прије свега идеолошке, односно, да је Тихић и сувише близу центру, и то како у вези с питањем економије, тако нарочито у вези с питањем државе.

Зачуђујуће и иритантне чињенице – да често није било могуће јасно маркирати која је уопште бошњачка позиција у политичкој стварности, те да су потези званичног Сарајева стално изазивали општу конфузију, последице су тога да ниједна од ове двије концепције није успијевала да се наметне. Утисак неконзистентности и отвореног неповјерења које су бошњачке политичке елите изнова и изнова продуковале, попут, на примјер, сталног јавног залагања за цјеловиту државу праћеног понашањем које ту државу практички онемогућава, доживљавани су као последица те недефинисаности. Сви покушаји организовања Бошњачког сабора, различитих научних и других конференција, ламентирања академика Филиповића и слично, нису успијевали да премосте јаз између супротстављених визија и напokon дефинишу шта Бошњаци желе и могу остварити са Босном. Међутим, изгледа да то више није случај и да се бошњачка политика, рачунајући ту чак и умјерену линију, сада дефинитивно определијелила за опцију “бошњаштва”. Више је догађаја који оправдавају овакву прогнозу, а тренутна фарса са успоставом власти у Федерацији само је најочигледнија потврда таквог правца. Јер, деконституисање хрватског народа несумњиво ће произвести последицу самоорганизовања хрватских кантона у неку врсту неформалне политичке заједнице, која ће у другој фази прерасти у формални трећи ентитет. Резултат је то да ће већ формирана Република Српска, заједно са Херцег-Босном у фази утемељења, истовремено значити и бошњачку државу.

Утисак неконзистентности и отвореног неповјерења које су бошњачке политичке елите изнова и изнова продуковале, попут, на примјер, сталног јавног залагања за цјеловиту државу праћеног понашањем које ту државу практички онемогућава, доживљавани су као последица те недефинисаности.

Крај пат позиције: Овим се дотичемо и начина практично-политичког остварења доктрине “бошњаштва”. С обзиром на чињеницу да би експлицитан захтјев за муслиманском енклавом усред Европе несумњиво произвео крсташке реакције, Бошњаци

су у реализацији овог програма самом политичком реалношћу окружења у коме се налазе принуђени да гурају друга два народа у сецесију. Изгон Хрвата из Сарајева и других већински бошњачких кантона овдје, дакле, није само ствар одсуства “грађанског друштва”, већ може бити виђен и као дио једног ширег пројекта чишћења будућег муслиманског ентитета од немуслимана. Често смо од различитих квазинаучних елита, а нарочито из редова самих Бошњака, могли чути тезе да Бошњаци, услед свог историјског бацкгроунда, нису државотворан народ, те да управо у томе лежи узрок дезоријентисаности њихових политичких елита. Према тој спорној тези, насупротив Срба и Хрвата, који су одувijek имали снажан државотворни импулс, са Бошњацима то, услед отоманског легата, није био случај. Међутим, све више се чини да та дијагноза није тачна. Ако се претходно учитавање рационалитета у потезе сарајевске политике може прихватити, онда је ирационални државни удар СДП-а, заправо, ефектан примјер реалполитичког остварења циља у складу са приручним средствима и наставак континуираног рада на произвођењу муслиманске државе.

Ујдурма око тражења “само” једног министра изван блока два ХДЗ-а, стављање је Хрвата пред свршен чин у коме они морају реаговати на начин да изађу изван суверенитета формиране федералне владе.

Као што је претходно перманентно анатемисање Републике Српске произвело потпуно дистанцирање и власти и народа у Српској од институција државе, тако и садашњи притисак на ХДЗ-ове циља у истом правцу са хрватским народом. Ујдурма око тражења “само” једног министра изван блока два ХДЗ-а, стављање је Хрвата пред свршен чин у коме они морају реаговати на начин да изађу изван суверенитета формиране федералне владе. Наиме, довољна је само површна анализа да се покаже о чему је ријеч: Влада Федерације формира се према шеми – осам министара Бошњака, пет Хрвата, три Србина, али се према пословнику одлуке доносе већином која има, као услов, бар једног представника сваког од народа. То значи да СДП, с обзиром на то да има најмање пет бошњачких министарских мјеста и сва три српска, обезбјеђивањем тог “само” једног министра Хрвата, обезбјеђује тоталну власт у федералној влади. Потпуно је јасно да Хрвати не могу пристати на такав сценарио, те да ће покушати прогласити властиту самоуправу. Тиме ће де факто прогласити и бошњачки ентитет.

Треба примијетити да је оваква одлука Сарајева, премда може изгледати као непромишљеност, ипак наишла на изненађујуће одобравајући пријем код свих заинтересованих страна. Чињеница да су се чак и миротворци Борис Тадић и Иво Јосиповић окуражили да нешто прокоментаришу у правцу немогућности “босанства”, говори да постоји општи консензус релевантних локалних фактора у вези с питањем овог заокрета. Неупоредиво је важније да изјава високог представника, да не види

ништа спорно у томе да Хрвати повезују заједнице у којима живе, истовремено праћена стављањем ад акта одлуке Централне изборне комисије БиХ поводом формирања федералне власти, као да показује да је тај консензус и ширег обима. Све донедавно доминирао је став о нужности цјеловите БиХ као јединог могућег начина спречавања неприхватљивог формирања муслиманске државе у Европи. Како је недавно објаснио Волфганг Петритсх, таква би јединица имала снажну подршку арапских земаља и производила би снажан безбједносни притисак, врло сличан ономе у појасу Газе. Међутим, судећи према изјави садашњег високог представника Инзка, тај став као да се мијења, бар што се тиче земаља заступљених у Савјету за имплементацију мира (ПИЦ). Заправо, стиче се утисак да је свима дозлогрдила босанска пат позиција, те да је нека врста рјешења нужна, с обзиром на то да постојеће стање нити функционише, нити има изгледа да профункционише. Бошњаци су апсурдним инсистирањем на неостваривој грађанској БиХ, а “међународна заједница” страхом од муслиманске државе, и сувише дуго блокирали било какво реално и одрживо рјешење, па овај општи заокрет ка “бошњачком” концепту, премда бременит опасностима и изазовима, отвара врата за принципијелне и дуготрајне споразуме.

Лов у мутним токовима: Размишљајући о могућим сценаријима, неопходно је осврнути се на евентуалне ризике које избор таквог модела има по интересе Републике Српске. Прво, треба очекивати да ће процес евентуалне дисолуције БиХ бити праћен територијалним захтјевима из Сарајева према Српској. Пошто је званична поза Бошњака, нарочито оних “грађански” оријентисаних и окупљених око предсједника Бошњачког института - јединствена, цјеловита и “грађанска” БиХ, те да се они самопромовишу као њени једини заступници, очигледно је да ће у ситуацији евентуалног распада Сарајево имати прилику поново заиграти на карту “губитника”, који има легитимно право на “одштету” у смислу територије. Управо зато треба јасно констатовати да идеологија “босанства” никада није била једина и неупитна идеологија званичног Сарајева, те да је концепт “бошњачке” државе од самог почетка био ан пари конкурентна замисао.

Игнорисање објективно оправданог револта погодовало би појави различитих демагога и узурпатора, “светих” или свјетовних, који, у условима недовршене државе, могу инструментализовати бунт у различите сврхе.

Сарајевски академик Един Шарчевић у више наврата је врло документовано устврдио да се управо у Алијином дефинисању Босне, као онакве државе какву је одреде њени конститутивни народи, крије почетни узрок свих каснијих конститутивних проблема. Тим ставом сам Изетбеговић је практички поништио већ постојећи, поприлично грађански Устав Социјалистичке Републике БиХ. Не може се рећи да је то изненађујуће, већ се, нарочито имајући у виду Исламску декларацију, може основано тврдити да је стратешки

циљ од самог почетка и био “бошњачка” енклава, мала или велика. Према томе, јасно је да би позивање на “губитничку” позицију и било какви на томе засновани захтјеви према РС били нетачни и нелегитимни. Ипак, они могу представљати озбиљан проблем, нарочито у атмосфери неких неповољних токова унутар саме Републике Српске, попут отворено исказаног незадовољства становника херцеговачких општина властитим статусом у Републици. Влада РС не би смјела да се бахато односи према тим захтјевима. Игнорисање објективно оправданог револта погодовало би појави различитих демагога и узурпатора, “светих” или свјетовних, који, у условима недовршене државе, могу инструментализовати бунт у различите сврхе.

Друго, не треба пренебрегнути ни “догађање” Санџака у Републици Србији. Недавна позивања на “Дејтон 2”, који би обухватао нову територијалну реорганизацију не само Босне, већ и ширег подручја, представљају упозорење у том правцу. Карактеристично је да санџачке вође око Зукорлића инсистирају на непримјереној паралели са “догађањем народа” у сјеверној Африци. Међутим, “арапско прољеће” национално је индиферентно и мотивисано, прије свега, захтјевима за демократизацију и обарање ненародних режима, те у мањој мјери социјалним бунтом. У Србији ти мотиви апсолутно не стоје: социјално стање је тешко, али је идентично за све грађане; а демократија, како формална, тако и у смислу вриједности, већ функционише. Очигледно, бошњачка и санџачка великомуслиманска струја нада се да ће проблематизовати ову ситуацију у правцу националног питања и да ће, ловећи у мутним токовима потенцијалне дисолуције БиХ, проширити свој захтјев и према Србији. На тај бисмо начин, уз (полу)Велику Србију и Велику Албанију, на историјској сцени имали прилику видјети и Велику Босну.